

КЛАСИФИКАЦИЈА НАУКА ОДБРАНЕ

Момчило Сакан*
Независни универзитет Бања Лука

У реферату је указано на проблеме класификовања наука уопште и наука одбране посебно. Извршена је комплексна семантичка и етимолошка анализа термина и синтагми које би се могле користити за одређење значења тих наука. Након тога идентификовани су и комплексно анализирани критеријуми класификације наука одбране. На основу тих критеријума идентификоване су и објашњене науке одбране. На крају је извршена комплексна анализа наука у друштву и предложено место наука одбране у класификаторском низу тих наука.

Уочено је да су основне потешкоће класификовања наука одбране етичке и методолошко-епистемолошке природе. У основне потешкоће етичке природе сврстани су сукоби у вези са усаглашавањем односа између појединачног и групног понашања и одлучивања, с једне, те захтева наука одбране, с друге стране. У том процесу усаглашавања односа најчешће се општи интерес наука одбране јавља као отуђена сила, настала у сукобу појединачних и групних интереса. У потешкоће епистемолошко-методолошке природе сврстани су проблеми недовољног уважавања дијалектичког јединства методолошког есенцијализма и номинализма.

У другој целини урађена је комплексна компаративна анализа синтагми војне науке и науке одбране с намером да се изабере она која је прикладнија за одређење значења наука у војној организацији. Уочено је да се и једна и друга синтагма могу користити као синоними, али је синтагма науке одбране, конвенционално, у садашњем тренутку, прихватљивија.

У трећој целини идентификовано је и анализирано десет критеријума по којима би се могле класификовати науке одбране. То су: опшност, природа објекта наука, повезаност наука и научних дисциплина, рационалност, значај науке, стање реалне праксе, прагматичност, сличности и разлике, припадност матичним наукама и изграђеност конститутивних елемената науке. На основу њихове комплексне анализе, у четвртој целини идентификоване су и класификоване науке одбране. У петој целини указано је на значај тих наука и неопходност њиховог сврставања у класификаторски низ наука у друштву уопште.

Кључне речи: *војне науке, стратегија, оператика, тактика, руковођење и командовање (војни менаџмент), логистика, војнооријентисане научне дисциплине, науке у друштву.*

* Проф. др Момчило Сакан је ректор Независног универзитета Бања Лука.

Увод

Класификовање је значајна активност и у научном и у практичном смислу. Класификовањем се, у научном смислу, чланови класификације (науке и научне дисциплине) сврставају у класификаторске низове, према претходно изабраном критеријуму. На тај начин прави се ред у науци. То, даље, омогућава једноставнији приступ процесу истраживања и едукацији стручњака и научника. У односу на успостављену класификацију се касније, у пракси, регулишу бројна питања. Пре свега, мисли се на питања која се тичу организације и структуре научних установа и њиховог односа, планирања научних истраживања, одвајања средстава за потребе истраживања по научним областима, формирање истраживачких тимова, контакте и координацију истраживача и научних тимова унутар војске са тимовима у школским и научним институцијама у друштву, едукације кадрова, израде писаних материјала наставног и научног карактера, обављања библиотечарских послова, класификовања и организовања научне документације и система информација и бројна друга питања. Класификовање наука, дакле, без обзира на потешкоће које га прате, представља веома значајну активност. Од класификовања касније зависи развој кадрова и организација научноистраживачког рада у одређеној научној области. То је посебно значајно за науку одбране зато што грешке у класификовању непосредно утичу на развој војних кадрова, који, у оружаним сукобима, одлучују о судбини људских живота и државе у целини.

Проблеми класификовања војних наука (наука одбране)

Процес класификовања војних наука прате бројне потешкоће, а основне су оне етичке и епистемолошко-методолошке природе.¹

Потешкоће **етичке** природе најчешће су одраз општег стања у науци и друштву. Није само реч о епистемолошким потешкоћама одређења научности етике уопште (и војне етике посебно) и њеном месту у односу на друге науке, мада су и оне евидентне. Реч је, пре свега, о проблемима аксиолошког карактера, односно оним проблемима који се односе на моралне вредности. Дакле, реч је о усаглашавању односа између појединачног понашања и појединачне одлуке, с једне, те захтева војне науке, с друге стране.² У том процесу усаглашавања односа најчешће се општи интерес наука одбране јавља као отуђена сила, настала у сукобу појединачних и групних интереса. Превазилажење тих сукоба подразумева максималну непристрасност истраживача и спремност да се сопствена теорија изложи најоштријим про-

¹ Детаљније о томе може се видети у: Сакан, М., *Војне науке*, Војна академија, Београд, 2003, стр. 131–135.

² У моралу је, како истиче Глигорије Зајечарановић, увек реч о међуљудским односима, чак и када изгледа да је у питању однос субјекта према самом себи, према обичним стварима у свету који га окружује, и то једноставно зато што је човек друштвено биће, а морал је само један облик друштвених односа (Зајечарановић, Г., *Дијалектика људског света*, Центар за политичке студије, Нови Сад, 1969, с. 159).

верама и у случају неуспеха – одбаци, без обзира на личне интересе и тренутни статус истраживача. Права наука могућа је само тамо где јој је у основи етика.

Потешкоће **епистемолошко-методолошке** природе најчешће су резултат довољног уважавања дијалектичког јединства методолошког есенцијализма и номинализма. Према методолошком есенцијализму, постоје три елемента који су важни у сазнању. Први је суштина, други је дефиниција суштине и трећи је име. Изгледа да се тај први елемент, најчешће, запоставља. Обично се полази од дефиниције (без праве суштине), а затим се тражи име (односно термин) и тако се та два елемента врте у круг.

За разлику од методолошког есенцијализма, методолошки номинализам није „оптерећен“ дефиницијама већ, пре свега, суштином. Уместо да дефинише појаву и сазна њену истинску природу, методолошки номинализам првенствено тежи да опише и објасни њено понашање у различитим околностима и уочи правилности у том понашању. Захваљујући томе многе модерне природне науке (на пример, информатика) доживеле су праву револуцију у развоју, условно речено, на симболима, односно без претераног оптерећивања дефиницијама и називима. Тек онда када се сазна суштина, могуће је дати право име и ваљану дефиницију.

Наведена формално-логичка дихотомија на методолошки есенцијализам и номинализам, једнострано прихватање неких поставки есенцијализма, те запостављање методолошког номинализма, односно неуважавање дијалектичког јединства методолошког есенцијализма и номинализма, вероватно су основни узроци заосталости метатеорија наука одбране. Последице тога су биле непрекидне и непродуктивне расправе око статуса, дефинисања, класификовања, научности и имена наука одбране. Упорни покушаји да се они дефинишу без сагледавања суштине очигледно су водили ка бесконачној регресији дефиниција, неодређености и двосмислености појмова. Исцрпљивање научног кадра око дефинисања појмова и додељивања назива, односно око проблема (условно названо) статичког карактера, без квалитативних помака, непосредно је допринело запостављању процеса у науци и изградњи ваљане метатеорије.

Поред наведених, класификовање наука одбране пратиле су и друге методолошке потешкоће. Оне нису само последица немогућности идентификације ваљаних правила и принципа класификације већ, пре свега, немогућности идентификовања ваљаних критеријума на основу којих би био могућ комплексан приступ и експлицитно изјашњавање о класификацији војних наука. Правила класификације су, у методолошком смислу, веома добро разрађена, али су, с формалног гледишта, од врло мале помоћи пракси.³ У ствари, не постоји ниједан појединачни критеријум на основу којег би се, у потпуности, те науке могле сврстати у одређене класификаторске низове. Обично је класификација реализована једнострано, на основу гледања специјалиста, а то није могуће за сложене појаве и области људске делатности. Недостајао је, дакле, комплексан приступ тако сложеном проблему и то је основни узрок бројних заблуда и бесплодних расправа.

³ Детаљније о правилима, али и о слабостима методе класификације може се видети у: Сакан, М., Методологија војних наука, ВИЗ, Београд, 2006, стр. 268–277.

Нарочито су жучне биле расправе о терминима и синтагмама за означавање појма тих наука (или науке), које су претходиле скоро свим научним скуповима и стручним расправама. Једни су, на пример, сматрали да термин полемологија најбоље одговара одређењу значења тих наука, други – ратоводство, трећи – полемистика, четврти – систем војних наука, пети – ратна вештина, шести – наука о оружној борби, седми – војне науке и осми – науке одбране.

Како је време пролазило, а нарочито од половине прошле деценије, уочен је видан напредак у вези са избором термина и синтагми за прецизније одређење наука које су доминантне у војсци и предметом тих наука. Након озбиљнијих етимолошких и семантичких анализа у многим делима метатеоријског карактера (као што су, на пример, *Научна изграђеност тактике*, *Научна изграђеност оператике*, *Језик и стил ратне вештине*, *Поглед на рат*, *Научне законитости оружане борбе*, *Војне науке*, *Хипотезе у војним наукама*, *Методологија војних наука* и друга), многи термини и синтагме, који су стварали збрку у систему комуницирања у Војсци, практично су превазиђени и избачени из употребе. Термини и синтагме као што су ратна вештина, полемистика, систем војних наука, практично се данас не користе у војној комуникацији. Термин полемологија добија на значају, али само у смислу науке о рату, а не науке о оружаним сукобима и нижим облицима борбених дејстава. Синтагма војне науке одомаћила се и постала прихватљива скоро свим научницима и стручњацима, када су у питању матичне науке о припреми и вођењу оружаних сукоба.⁴ Синтагма *војне науке*, дакле, уз комплексну анализу појединачних наука и њихових конститутивних елемената надјачала је остале и постала доминантна за одређење значења оних наука које би требало да буду матичне у Војсци.⁵

Тој синтагми, међутим, у последње време упућене су бројне примедбе формалне природе. Основни проблем је изгледа у томе што појединци сматрају да војне науке асоцирају на милитаризацију друштва, а то је у условима демократије и либерализма непожељно. Уместо тога предложена је синтагма науке одбране, али она не може да издржи методолошко-логичку критику и проверу. Основна потешкоћа је у томе што је запостављен напад као вид борбених дејстава, али постоје и бројне друге потешкоће. Могуће је, међутим, уместо научног утемељења да се прихвати и такво, конвенционално решење, али да се јасно дефинише шта се под одбраном подразумева. У сваком случају, и одбрана треба да има елементе напада и то је потребно јасно дефинисати.

Одбрана је, дакле, веома широк појам и обухвата све науке и области друштвене делатности: политику, економију, културу и слично, и не може се у овом случају тако посматрати. Науке одбране требало би да обухвате само оне активности које су непосредно усмерене на одбрану земље од оружане агресије, односно само оне

⁴ Под оружаним сукобом, у овом раду, подразумева се свака врста употребе оружане силе, било да је реч о ангажовању неке државе или групе држава против друге државе или групе држава да би се тој држави (тим државама) наметнула своја воља, било да је реч о међудржавном рату, унутрашњим конфлицима (устанцима, бунама или револуцијама) или о граничним инцидентима у којима је дошло до употребе оружја и ангажовања јединица војске.

⁵ Детаљније о етимолошкој, семантичкој и компаративној (комплексној) анализи, као и о аргументима за њихово прихватање или одбацивање може се видети у: Сакан, М., *Војне науке*, Војна академија, Београд, 2003, стр. 29–63.

науке које се баве проблемима оружаних сукоба.⁶ Прецизније речено, *под појмом науке одбране систематизована су и аргументована знања о оружаним сукобима до којих се дошло свесном применом одређених метода истраживања.*

Науке одбране припадају групи друштвених наука, али не само њима. Чињеница је да је подручје њиховог истраживања друштвени живот, и то управо у оној области која је најсложенија и најкомплекснија (оружани сукоби), и у којој егзистенцијални интереси народа, држава, друштава и класа долазе до потпуне конфронтације. Али комплексно сагледавање оружаних сукоба као појава и организовано и успешно учешће у њима не може се ни замислити без природних наука. То се нарочито односи на ваздухопловство и противваздухопловну одбрану, речну флотилу и оне родове који у свом саставу имају велики број савремених система оружја и других техничких средстава.

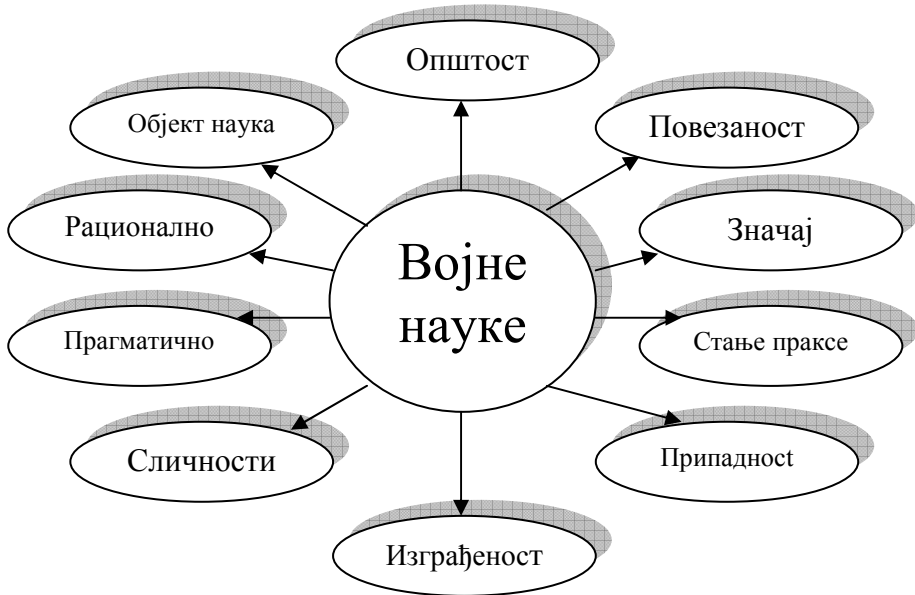
Дакле, науке одбране повезане су са скоро свим другим наукама и научним дисциплинама и не могу се са стопостотном тачношћу сврстати ни у једну наведену групу наука. Оне су универзалне, али су и аутентичне и то је неопходно имати у виду када је у питању процес рада научника и приступ решавању појединих проблема. Аутентичност нужно постоји и она произилази из специфичности оружаних сукоба (оружане борбе, операција и бојева као подручја њиховог интересовања). Све те заједничке елементе и специфичности методологија наука одбране сублимира у један јединствен систем знања и кохерентну теорију. На тај начин развија се и методологија наука одбране уопште и све војне науке посебно, али се истовремено доприноси и изградњи критеријума за утврђивање истинитости научних сазнања и научне теорије.

Идентификовање критеријума класификације наука одбране

Основни критеријуми по којима би се могле класификовати науке одбране су: општост, објект наука, повезаност наука и научних дисциплина, рационалност, значај науке, стање реалне праксе, прагматичност, сличности и разлике, припадност матичним наукама и изграђеност конститутивних елемената науке.

Према логичком критеријуму *општости*, науке се могу класификовати на науку уопште, посебне групе наука и појединачне науке. Наука уопште одражава суштинска својства свих наука, посебне – групе наука, а појединачне – једне науке. Дакле, према том логичком критеријуму јасно су одређени захтеви за опште, посебно и појединачно и то није спорно. Међутим, проблеми се појављују код изјашњавања о нивоу општости, односно о томе шта ће у конкретној ситуацији, на пример, бити ниво општег. Одговор на то питање не може дати критеријум општости. Шта ће у конкретној ситуацији бити ниво општег зависи, пре свега, од (научно доказаног или конвенционално усвојеног) нивоа посматрања, а не од тог критеријума. Оно што је за један ниво било појединачно, за други може бити опште, и обрнуто.

⁶ У том случају, логичније би било та наука зове: „Наука о оружаним сукобима“.

Шема 1 – Критеријуми класификације војних наука

Према критеријуму општости, науке одбране се, на пример, могу класификовати на стратегију, оперативу и тактику. Дакле, само на те три науке, односно научне дисциплине. Војни менаџмент, руковођење, логистика, војна географија и слично, према том критеријуму, не могу се сврстати у наведени класификаторски низ. Оне су уграђене и у стратегију, и у оперативу, и у тактику. Према том критеријуму није могуће сврстати ни методологију наука одбране. Она је наука о методи, као конститутивном елементу, наука одбране.

Друга потешкоћа је у томе што нема више наука на посебном и појединачном нивоу. Постоји само једна наука (оператива) на посебном и једна (тактика) на појединачном нивоу.

Према критеријуму *природе објекта*, науке се деле на две основне групе – друштвене и природне, али постоје и друге класификације. Полазећи од основног става да су оружани сукоби друштвена категорија, највећи број војних теоретичара науке сврстава у групу друштвених наука. Оружани сукоби, међутим, јесу друштвена категорија, али се припрема и вођење борбених дејстава не може ни замислити без масовне употребе савремених система оружја. Употреба тог оружја саставни је део и стратегије, и оперативе и, нарочито, тактике, што наводи на чињеницу да науке одбране треба да стоје на споју између друштвених и природних наука.

Критеријум *повезаности наука и научних дисциплина* указује на неоспорну чињеницу да су све науке међусобно тесно повезане. Строго научно посматрано, не може се издвојити и изоловано посматрати ниједан проблем, а да он истовремено не представља предмет интересовања и многих других наука, интердисциплинарно

и мултидисциплинарно повезаних. Као потврда за такво стање може се навести и чињеница да су, историјски посматрано, многе нове науке и научне дисциплине настајале управо на споју између сродних и блиских наука и научних дисциплина.

Дакле, једним истим делом стварности се, обично, бави већи број наука и научних дисциплина. Оружане сукобе, на пример, као мултидисциплинарне појаве, не изучавају само науке одбране (стратегија, оператика и тактика). Они су предмет интересовања и многих других наука. То су, пре свега, филозофске, политичке, техничке, економске, организационе, историјске, педагошке, психолошке и медицинске науке и научне дисциплине. Све оне изучавају проблеме у области оружаних сукоба, али са свог специфичног (филозофског, политичког, техничког, економског, организационог, историјског, педагошког, психолошког и медицинског) становишта.⁷

Повезаност наука и научних дисциплина може се видети и непосредно, преко основних субјеката науке – научника и стручњака.⁸ Из биографија великих војних теоретичара и војсковођа може се видети да су они били врсни познаваоци великог броја наука и научних дисциплина – пре свега, ратне вештине и њене историје, филозофије, логике, примењене математике, више светских језика и слично. Поред индивидуалног изучавања тих наука, они су непосредно и сарађивали са бројним научницима – филозофима, математичарима, историчарима, књижевницима и слично. Тако је, на пример, чувени кинески војни теоретичар Сун Цу био под непосредним утицајем већег броја тадашњих кинеских филозофа. Александар Македонски је за свог учитеља имао чувеног античког филозофа Аристотела. Суворов је, поред доброг познавања историје, страних језика, актуелне ратне вештине, логике и примењене математике, био један од највећих познавалаца психологије руских војника. Клаузевиц је, упоредо са предметима у Општој војној школи, редовно слушао и предавања из логике инспирисане Кантовом, а касније и Хегеловом филозофијом. Самостално је изучавао и бројна друга филозофска, историјска и политичка дела.

Дакле, нема сумње да су све науке и научне дисциплине тесно повезане и да нема ниједне науке која, посредно или непосредно, не изучава предмете и процесе у домену оружаних сукоба. То уједно обавезује научнике у војсци да компаративним изучавањем и других наука и научних дисциплина остварују мултидисциплинарни прилаз проблемима изучавања и да нова сазнања користе за потребе своје науке; уз посредно обогаћивање теорија и других наука.

⁷ На Првом симпозијуму, на пример, генерал-мајор Владо Маричић је истицао је да је војна географија „једна од дисциплина (грана) војне науке“. Генерал-пуковник проф. др Гојко Николиш тврдио је да је војников организам специфичан и да војна медицина мора да нађе своје место у систему војних наука. Психолог Владимир Антић указао је на разлоге да се војна психологија мора сврстати у систем војних наука, а слично мишљење имали су и представници за војну дидактику, војну андрагогију, војнопоморску географију и слично (*Војна наука*, ВИЗ, Београд, 1971, с. 297. и 304–312).

⁸ Уочавајући такво стање, Михаило Марковић истиче: „Савремена подела рада у науци заиста, поред свих својих предности, има и тај крупан недостатак да масовно ствара људе који су ван своје специјалности потпуне незналице и примитивци. Међутим, ствари нису тако просте. Велике личности у науци су све само не уски специјалисти; на пример, скоро сви велики физичари XX века – Планк, Ајнштајн, Бор, Шредингер, Хајзенберг, Борн, Де Брољи – људи су велике културе са смислом за синтезу и филозофска општавања“. (Марковић, М., *Филозофски основи науке*, ШИРО „Србија“, Београд, 1981, с. 59).

Критеријум *рационалности* је у непосредној супротности с критеријумом о повезаности наука и научних дисциплина. Науке су, без сумње, тесно повезане, али институције, организације и поједине државе нису у могућности да све те науке и научне дисциплине равномерно развијају. То је и један од основних разлога за успостављање сарадње између института, школа, компанија и држава, нарочито на развоју нових технологија, космичких програма, аутоматизованих система оружја и слично.

Дакле, критеријум рационалности непосредно противречи заговорницима развоја гломазног система војних наука у Војсци. Тачно је да предмете и процесе у домену рата и оружаних сукоба изучавају бројне науке и научне дисциплине, али се поставља проблем рационалности пјиховог конституисања у Војсци кад за то не постоје ни кадровске, ни материјалне могућности. А нема ни потребе, јер те науке већ постоје у друштву.⁹

У односу на *значај науке* у научном систему, поједини војни теоретичари науке деле на: *ортодоксне, инхерентне и кохерентне*.¹⁰ Ортодоксна војна наука (центрум система), према том мишљењу, јесте *полемистика* са својим научним дисциплинама – стратегијом, оператиком и тактиком. Војне науке инхерентне ратној вештини су: *војна организација, војна историја, војна географија, наука о обезбеђењу борбених дејстава* итд., а кохерентне ратној вештини су: *војнотехничке, војноекономске, војнополитичке, војносоциолошке, војнопсихолошке, војнопедагошке, војнокибернетичке, војноинформатичке, војнометеоролошке, војнолингвистичке, војномедицинске, војнобиолошке* и друге.

Из тога се види да је реч о веома гломазном систему, али са измењеном формулацијом. Тај систем је у складу с критеријумом о повезаности наука, али му противрече критеријуми прагматичности и рационалности.

Критеријум *стања реалне праксе*, односно стања наука одбране у нашој пракси, значајан је због тога што га је један број војних теоретичара користио као аргумент за конституисање и фаворизовање гломазног система наука у Војсци. У аргументацији својих ставова они полазе од основне чињенице да тај систем у пракси постоји и да га је, на основу тога, потребно и званично верификовати. Међутим, позивање на стање реалне праксе оправдано је само у оним ситуацијама када је та пракса научно усмеравана.¹¹

⁹ „Разбијање атомског језгра и ослобађање нове врсте енергије, проналазак радара, развој ракетне технике, проналазак синтетичког материјала, гигантски развој природних наука и технике уопште ... нису области војне науке, нити је све то и много штошта друго предмет војне теорије. Додуше, не може се рећи да се то све војне науке не тиче ... већ једино да су то резултати делатности и истраживања других најразличитијих наука.” ...„Војсци и оружаног борби неопходно су потребни научници и стручњаци као што су хемичари, физичари ... разуме се, и научници друштвених наука, али то не значи на њихове научне и техничке дисциплине постају саставни део војне теорије. Ствар је тактике где ће и када мост подићи, а узима к знању његову носивост и пропусну моћ, али се не бави статиком и свим оним чиме се баве грађевински конструктори...” (Пејиновић, Н., „Однос војне науке и других наука”, у: *Војна наука*, ВИЗ, Београд, 1971, с. 225).

¹⁰ Шуљагић, Р., *Научна изграђеност југословенске теорије ратне вештине*, докторска дисертација, Универзитет Војске Југославије, Београд, 1993, с. 227–236.

¹¹ У вези са праксом, Грци су користили два термина – *прахис* и *диспрахис*. Први термин означава посао који је вредан и сврсисходан, а други – лош посао, невољу, разарање. Рушилачка активност која деградира науку и човека уопште или механичко понављање радних операција не могу се сматрати праксом (Детаљније у: Тановић, А., *Вриједности и вредновање*, Завод за издавање уџбеника, Сарајево, 1972, с. 15–16; Сакан, М., *Војне науке*, Војна академија, Београд, 2003, с. 155–162).

Критеријум *прагматичности*, који се односи на интерес и корист, у нашој теорији до пре неколико година није озбиљније разматран. Томе је нарочито допринела наша досадашња марксистичко-дијалектичка методолошка оријентација, која је у непосредној супротности са основним поставкама прагматизма.

За разлику од теорије, у нашој пракси прагматизам је веома присутан. Он је пратио сваку озбиљнију трансформацију наука одбране, али не са позиција основних аксиолошких поставки, већ у најгорем облику испољавања. Уместо да се полази од основних вредности и користи за те науке, најчешће се полазило од појединачних и групних интереса.¹² Тако добијена решења, најчешће, нису била заснована на основним прагматичким поставкама о општем интересу науке, већ на реалном односу снага у остваривању личних и групних интереса.

Не улазећи даље у експликацију прагматизма, основно питање које би се могло у вези с њим поставити јесте: „Какву корист друштво очекује од Војске?“ Одговор је: „Одбрану од оружане агресије“. Дакле, Војска припрема и води борбена дејства. Све друге активности у рату (политичке, економске, дипломатске, пропагандне и слично) не реализује Војска него друге институције, односно друштво као целина. Зато су науке одбране само оне које изучавају припрему и вођење борбених дејстава у домену оружаних сукоба.

Критеријум *сличности* и *разлике* омогућава прецизније одређивање места појединих наука и научних дисциплина у класификаторским низовима. На основу тог критеријума, одређене научне дисциплине прикључују се најближој науци или се издвајају у посебне групе.

Критеријум *сличности* и *разлике* веома је битан код, на пример, одређивања места војног менаџмента и других научних дисциплина у систему наука одбране. Војни менаџмент је, без сумње, интегрисан у стратегију, оперативу и тактику, али се на основу *сличности* и *разлике* може заузети став о његовом издвајању у самосталну науку, односно научну дисциплину. Слична је ситуација и са другим војнооријентисаним научним дисциплинама.

Критеријум *припадности матичним наукама* у непосредној је вези с критеријумом *сличности* и *разлике*. На основу тог критеријума може се одредити припадност науке одређеном корпусу наука или научне дисциплине – науци. Он је нарочито значајан за организовање школовања кадрова из војно оријентисаних научних дисциплина, као што су војнотехничке науке, војна андрагогија, војна психологија и друге.

Идентификација наука одбране

Из идентификације и експликације критеријума класификације може се закључити да се науке одбране могу разматрати у ширем и ужем значењу. У ширем значењу, под наукама одбране могле би се подразумевати све оне науке и научне дисциплине које, са свог специфичног становишта, изучавају рат и оружану борбу. У ужем значењу, под наукама одбране могле би се подразумевати само оне специфичне науке које се односе на непосредну припрему и вођење борбених дејстава у домену оружаних сукоба.

¹² „Ако бих знао за нешто што би за мене лично корисно било, а за моју породицу штетно, ја бих то избацио из свог духа. Ако бих знао нешто корисно за моју породицу, али не и за моју отаџбину, потрудио бих се да то заборавим. Ако бих нашао нешто корисно за моју отаџбину, а што би било штетно за Европу, ја бих то одбацио као злочин“ – рече мудрац и спаси своју душу.

Шире значење појма наука одбране непосредно произилази из критеријума о повезаности наука и научних дисциплина, али је у супротности са неким другим критеријумима – нарочито критеријумима рационалности и прагматизма. То значење није примерено војној организацији из више разлога.¹³ Прво, зато што Војска не води рат као комплексну и веома сложену друштвену појаву. Рат припрема и води друштво, а Војска – борбена дејства у домену оружаних сукоба. Друго, зато што Војска нема ни материјалних, ни кадровских могућности за развијање тако гломазног и нефункционалног система наука одбране. Уосталом, тај систем већ постоји у друштву и нема потребе за његовим поновним успостављањем у војној организацији. Фаворизовати такав систем наука у Војсци значило би мирење с појавом великог броја идентичних и сличних система наука у друштву. Треће, јер конституисање тако гломазног система наука у Војсци подразумева и преузимање обавеза за развој и оних наука које већ постоје у друштву и преузимање одговорности за припрему и вођење рата у целини. То, истовремено, подразумева и смањење интересовања школских, научних и других институција у друштву за проблеме у области рата и оружане борбе. Четврто, што би то обавезно условило одлив кадра из наука одбране, у ужем смислу, у друге војно оријентисане научне дисциплине, односно до маргинализације стратегије, оператике и тактике – нарочито у оним областима које се односе на ангажовање видова и родова и обједињавање активности у борбеним дејствима. И, коначно, што такав начин конституисања војних наука води ка изолацији од матичних наука у друштву.

Уже значење појма наука одбране прихватљивије је за потребе војне организације. Дакле, науке одбране су само оне које изучавају припрему и вођење борбених дејстава у области оружаних сукоба. То су: стратегија, оператика, тактика, војни менаџмент, логистика у одбрани и методологија наука одбране.

Разлози за такву класификацију наука одбране су бројни. Пре свега, једино те науке изучавају оружане сукобе са специфичног становишта. Не постоји више ниједна друга наука која се бави проблемима непосредне припреме и вођења борбених дејстава, односно која се бави изучавањем оружане борбе са становишта учешћа у њеној непосредној припреми и вођењу. Друго, појам ратна вештина, и у формалном и у суштинском смислу, губи значај. Он се у потпуности може редефинисати, односно заменити појмом науке одбране. Треће, што се таквим организовањем науке одбране ослобађају изолације и отварају „широка врата“ према свим другим наукама у друштву, и обрнуто. Са друге стране, стварају се услови да се све друге науке (свака са свог становишта) озбиљније баве проблемима рата и оружане борбе. Четврто, војне школе растеређују се сложених проблема око школовања кадрова из других војно оријентисаних научних

¹³ На непосредну опасност од развоја гломазног система војних наука указивано је и на Првом симпозијуму. Тако је, на пример, генерал-потпуковник *Никола Пејиновић* упозорио: „Ако би смо се држали критерија да се све науке и дисциплине које се баве ратом и оружаном борбом групишу у један корпус наука, пре би то био нескладан монструм него кохерентан систем с научно функционалним смислом“. И, на крају, закључио је: „Напокон, реорганизујући наш војни школски систем с тежњом да га уградимо у школски систем у друштву, ми смо се нашли пред потребом да уведемо научне степене, наставничка звања и академске титуле за научне кадрове у армији. Мислим да би, у вези с тим, армији, односно њеним школским и научним институцијама требало остварити право да једино оне одређују научне степене магистра и доктора војне науке, док сви други – историчари, педагози, социолози, инжењери, економисти, географи, и др. – те степене треба да добију од одговарајућих институција на универзитетима и у грађанству“ (подвукао М.С.). (Пејиновић, Н., „Однос војне науке и других наука“, у: *Војна наука*, ВИЗ, Београд, 1971, с. 228–229).

дисциплина. Уместо војних, те обавезе преузеле би матичне науке у друштву. Дакле, школе у Војсци имале би обавезу да школују кадар само из стратегије, оператике и тактике, менаџмента у одбрани, логистике у одбрани и методологије наука одбране. И, коначно, таквим организовањем наука одбране побољшава се квалитет школовања официра и спречава њихов одлазак у друге војно оријентисане научне дисциплине.

Разуме се, овакав начин организовања наука одбране намеће неколико додатних објашњења. Пре свега, мисли се на статус оних научних дисциплина које су непосредно интегрисане у њих. То су, пре свега, руковођење и командовање и логистика. Оне су саставни део тих наука. Тако је, на пример, командовање интегрални део и стратегије и оператике и тактике, али и дисциплина унутар њих, као што су тактике видова и родова. Дакле, ове научне дисциплине, строго научно посматрано, припадају наведеним наукама и није их могуће издвојити у посебне науке. Њихово издвајање у самосталне науке значило би сужавање подручја интересовања (предмета) стратегије, оператике и тактике. Другачије речено, десила би се ситуација да, на пример, уместо команданата, јединицама командују официри за командовање и да одлуке за позадинско обезбеђење доносе специјалисти за логистику. С друге стране, према критеријуму сличности и разлике има оправдања да се те две научне дисциплине издвоје у самосталне науке јер се баве сличним проблемима на стратегијском, оперативном и тактичком нивоу.

Са војном историјом и војном географијом ситуација је другачија. Историја науке (стратегије, оператике и тактике) саставни је конститутивни елемент те науке и није оправдано да се издваја у посебну науку. Историју науке, првенствено, треба да тумаче научници из те науке. Тако, на пример, наставник из тактике који реализује тему бој, или напад, треба да направи историјско-компаративну анализу битних момената развоја тог боја или напада, од генезе па даље. Та анализа уједно представља основу за прогнозирање развоја тог боја или напада у ближој и даљој будућности.

Војна историја је шири појам од историје науке (стратегије, оператике и тактике) и она се налази на средини између војних наука и историје као матичне науке. Слична је ситуација и са војном географијом. Ипак, оне своју матичност треба да траже у оквиру матичних наука. Оне се, према критеријуму општости, не могу сврстати у класификаторски низ заједно са стратегијом, оператиком и тактиком.

Овакав начин организовања наука одбране никако не подразумева сужавање подручја изучавања и уско специјалистичко школовање кадра у војним школама. Напротив, изучавање других научних области стална је обавеза научних и стручних радника и она произилази из мултидисциплинарности и тесне повезаности наведених војних наука са другим наукама и научним дисциплинама. Официрски позив захтева широка знања која ће омогућити боље познавање људи и технике и командовање јединицама уопште. Зато се често каже да је команда мозак јединице. Дакле, официри, поред наведених наука одбране, морају добро да познају и филозофију, логику, методологију, примењену математику, полемологију, социологију, андрагогију, психологију, информатику, електротехнику, савремена борбена и убојна средства и слично.¹⁴

¹⁴ Потребу за широким образовањем официра уочио је пре око 200 година и чувени руски војсковођа Александар Суворов. У свом чувеном делу вештина побеђивања он је навео да војник не треба да зна много. Он треба да зна само оно што се од њега тражи на бојишту, али то треба увезбати до аутоматизма. За разлику од војника, официр, према његовом мишљењу, мора да зна све.

Друго је питање, на пример, школовања наставничког кадра и попуњавања катедри и научних института. Катедре и институти треба да се попуњавају квалитетним кадром који ће се школовати и у војсци и у друштву. Војска мора да преузме обавезу да школује квалитетан кадар из стратегије, оператике, тактике, командовања (менаџмента), логистике и методологије наука одбране. Други кадар може да се школује и на матичним факултетима (у оквиру матичних наука). Тако се, на пример, катедре војне социологије, психологије и андрагогије могу попуњавати на сличан начин као катедре физике и математике.

Практична реализација наведеног става подразумева веће интересовање наставних, научних и других институција у друштву за проблеме рата и одбране земље. Проблеми рата и одбране земље су мултидисциплинарног карактера и, као такви, нису нити могу бити предмет истраживања искључиво војне организације. У највећем броју земаља света цивилне високошколске и научноистраживачке институције имају формирана одељења за рат, која су оправдала своје постојање. Захваљујући томе, бројни научни радови за потребе рата не потичу из војске, већ управо из тих цивилних институција.

Дакле, неоспорно је да постоје чисто науке одбране, које изучавају оружане сукобе (оружану борбу и борбена дејства) са аспекта непосредног учешћа у њиховој припреми и вођењу, и оне заузимају централно место у војсци. Затим, постоје војно оријентисане научне дисциплине које су у непосредној вези са матичним наукама у друштву, али и са војним наукама, и постоје све друге науке у друштву чија је веза са војним наукама нешто лабавија.

Закључак

Проблеми класификовања наука одбране веома су сложени, мултидисциплинарне природе и не могу се решавати на основу појединачних критеријума. Науке и научне дисциплине су, без сумње, међусобно тесно повезане. Оне се не могу изоловано посматрати нити у потпуности (без остатка) класификовати у одређене класификаторске низове. Дакле, строго научно посматрано, не постоји ниједан критеријум по којем би се могла направити прецизна и у потпуности исцрпна класификација војних наука. Прихватљива класификација је могућа само на основу вишекритеријумског прилаза, уз претходно уважавање основних логичких и методолошких поставки. На основу таквог прилаза долази се до закључка да су науке одбране стратегија, оператика, тактика, војни менаџмент, логистика у одбрани и методологија наука одбране.

Литература

1. Антић, В.: *Војна психологија у систему војних наука*, у Војна наука, ВИЗ, Београд, 1971.
2. Антонијевић, Ковач, М.: „Научна утемељеност полемистике и ратна вештина“, реферат у: *Војна наука и војна доктрина*, Зборник радова, Теком Граф, Београд, 1997, с. 143–170.
3. Даљевић, М.: „Статус војне андрагогије у систему војних наука“, у: *Савремени проблеми ратне вештине*, бр. 32, Београд, 1994.
4. Ерл, М. Е.: *Творци модерне стратегије*, Редакција „Војно дело“, Београд, 1952.

5. Фукс, Ж.: *О систему војних наука*, у: Војна наука, ВИЗ, Београд, 1971.
6. Хелер, А.: *Свакодневни живот*, Нолит, Београд, 1978.
7. Илић, С.: *Класификација наше војне науке*, у: Војна наука, ВИЗ, Београд, 1971.
8. Клаузевиц, К.: *О рату*, ВИЗ, Београд, 1951.
9. Коен, М., Нејгел, Е.: *Увод у логику и научни метод*, Завод за уџбенике и научна средства, Београд, 1934.
10. Лукић, Р.: *Војне дисциплине – науке и вештине*, у: Војна наука, ВИЗ, Београд, 1971.
11. Максић, Р.: „Војнотехничке науке и научне дисциплине и њихов однос према другим наукама у систему војних наука и у друштву“, реферат у: *Војна наука и војна доктрина*, Зборник радова, Теком Граф, Београд, 1997.
12. *Мала енциклопедија – Општа енциклопедија*, четврто издање, књига 3, Просвета, Београд, 1986.
13. Марчек, Ј., Ковач, М.: „Научна утемељеност система војних наука“, *Војно дело*, бр. 3/1997, Београд, 1997.
14. Маричић, В.: „Војна географија је дисциплина војне науке“, у: *Војна наука*, ВИЗ, Београд, 1971.
15. Марјановић, С.: „Против сваке категоричности“, у: *Војна наука*, ВИЗ, Београд, 1971.
16. Марковић, М.: *Филозофски основи науке*, ШИРО „Србија“, Београд, 1981.
17. Мићуновић, Љ.: *Савремени лексикон страних речи*, КЗНС, Универзитетска ријеч, Нови Сад, 1988.
18. Николиш, Г.: „О војној медицини“, у: *Војна наука*, ВИЗ, Београд, 1971.
19. Пејиновић, Н.: „Однос војне науке и других наука“, у: *Војна наука*, ВИЗ, Београд, 1971.
20. Пејиновић, Н.: „Предмет војне науке могу бити само законитости, начини, методи, и облици извођења оружане борбе“, у: *Војна наука*, ВИЗ, Београд, 1971.
21. Пекорари, М.: „Класификација војне науке“, у: *Војна наука*, ВИЗ, Београд, 1971, с. 236.
22. Сакан, М.: *Студије мира, Полемологија и Иринологија*, НУБЛ, Бања Лука, Београд, 2008.
23. Сакан, М.: *Војне науке*, Војна академија, Београд, 2003.
24. Сакан, М.: *Методологија војних наука*, ВИЗ, Београд, 2006.
25. *Службени лист Савезне Републике Југославије*, бр. 61/1993, 08. 10. 1993, с. 1230–1229.
26. Стојановић, М.: *Полемологија и иринологија*, Општи део, ПИП „НОМОС“, Београд, 1993.
27. Стојковић, А.: „Војна теорија је прерасла у науку“, чланак у: *Војна наука*, ВИЗ, Београд, 1971.
28. Шешиф, Б.: *Основи методологије друштвених наука*, Научна књига, Београд, 1974.
29. Шешиф, Б.: „О чему говори војна наука“, у: *Војна наука*, ВИЗ, Београд, 1971.

30. Шуљагић, Р.: *Научна израђеност југословенске теорије ратне вештине*, докторска дисертација, Универзитет Војске Југославије, Београд, 1993.
31. Шушњић, Ђ.: *Методологија*, Чигоја, Београд, 1999.
32. Шушњић, Ђ.: *Дијалог и толеранција, Искуство разлике*, Издавачка књижарница Зорана Стојановића, Сремски Карловци, Нови Сад, 1994.
33. Тановић, А.: *Вриједности и вредновање*, Завод за издавање уџбеника, Сарајево, 1972.
34. Вишњић, Д., Марчек, Ј., Ковач, М.: „Појам система војних наука“, реферат у: *Војна наука и војна доктрина*, Зборник радова, Теком Граф, Београд, 1997.
35. *Војна наука*, ВИЗ, Београд, 1971.
36. Вучинић, М.: „О систему војне науке“, у: *Војна наука*, ВИЗ, Београд, 1971.
37. Зајачарановић, Г.: *Дијалектика људског света*, Центар за политичке студије, Нови Сад, 1969.